

11. Sexuální chování a reprodukce

11.1. Prasnice

Sexuální chování u domácích prasat se od těch divokých neliší, mírně odlišná může být reprodukční sezóna, doba březosti nebo početnost vrhu. Zatímco divoká prasata mají v období léta a počátku podzimu anestrus, u prasnic domácích probíhá cyklus po celý rok. Nicméně i v období letních horkých a dlouhých dnů může být říje u domácích prasnic méně zřetelná a zabřezávání zhoršené oproti ostatním měsícům. Rovněž u samců mimo období rozmnožování může být snižená reprodukční schopnost, dokonce může klesat i množství spermií a jejich schopnost oplodnění.

Pohlavní zralost (puberta) nastupuje u prasniček v 5.-8. měsíci stáří a hmotnosti okolo 90 kg. Nástup může být urychlen zvýšeným obsahem bílkovin v krmivu, nárazovým zvýšením dávky krmiva nebo přítomností kance. Vzhledem k tomu, že při první říji dozrává méně vajíček, je z ekonomického hlediska nevýhodné v tuto dobu prasničky zapouštět, a je lepší počkat na třetí až čtvrtou říji, kde dozrává více vajíček, a vrhyjsou početnější. V chovech se obvykle první zapouštění provádí u prasniček okolo 9. měsíce věku a hmotnosti 120 kg. Délky cyklu prasnice je 21 dnů a skládá se z proestru, estru, metestru a diestru. Během proestru dochází ke zvýšení aktivity na vaječnicích, což se projeví otokem vulvy, a na změně chování. V této fázi jsou prasnice aktivnější, nadzvedávají jiné prasnice ve slabinách a mohou na ně naskakovat. Po odstavu nastupuje další říje a zapouštění během týdne až 10 dnů.

Říje (estrus) u prasnic a prasniček způsobuje změnu chování, díky níž je možnost ji detekovat a zvolit vhodný termín inseminaci. K detekci říje slouží prokázání reflexu imobility (nehybnosti). Ten se provádí ošetřovatelem tak, že zatlačí na bederní oblast prasnice. Ta, která je v říji a připravena k páření, reaguje strnulostí končetin a těla, skloněním hlavy, vztyčením a natočením uší a lordózou ve hřbetu. V tomto období také prasnice méně přijímají krmení a v oblasti vulvy je patrné mírné zčervenání (nejvýraznější překrvení vulvy je patrné v proestru). Tento reflex imobility je nejlépe zřetelný v přítomnosti kance. Samotná říje trvá cca 48 hodin a nejlepší šance na zabřeznutí je ke konci této fáze, kdy dochází k ovulaci. Sexuální chování může být utlumeno v horkém počasí a také se může stát, z neznámých důvodů, že prasnice určitého kance odmítá. U prasnic dozrává 20-30 vajíček, obvykle v intervalu 2-9 hodin, říje může být podpořena tzv. flushingem (nárazovým příkrmením). Inseminace se provádí při zjištění reflexu nehybnosti a opakuje se po 12 hodinách. V případě

volného připouštění kancem je vhodná skupina maximálně 8 prasnic a prasniček na jednoho kance. Na úspěšnosti zabřeznutí se podílí faktory prostředí, termín odstavu, délka světelného osvětlení, vhodné načasování inseminace a s tím související úspěšné rozpoznání říje.

Video:

Pravidelné procházení kance kolem prasnic zvýrazňuje projevy říje.

<https://youtu.be/VdirEu2oIPi>

Video:

Kanci v přítomnosti prasnic velmi sliní, ve slinách jsou obsaženy feromony, které ovlivňují chování prasnic.

<https://youtu.be/CeU7SDr5Lmq>

Foto:

Prasnice v říji – strnulý postoj, typicky stočené, nehybné uši (prasnice vpravo).

Foto:

Inseminace.

11.2. Kanci

V případě kanců počet spermií a množství ejakulátu roste od 18. měsíce věku. Zhruba pět let je nejlepší výkonost kance, poté klesá. Obvykle jsou však používáni v chovu 2-3 roky, a to zejména kvůli rostoucí hmotnosti a také z důvodu genetické obměny.

V případě kanců chovaných pro odběr inseminačních dávek lze podobné sexuální chování jako v případě říjících samic vyvolat i předmětem připomínajícím prasnici, její zád' nebo i jiná jednodušší zařízení. Podobně může dojít i k poruchám sexuálního chování kdy kanci samovolně připouští hrazení kotce nebo balík slámy či jiné předměty, které jim prasnici připomínají.

Foto:

Kanec je výrazně většího vzrůstu než prasnice.

11.3. Páření

Samotné páření probíhá velmi podobně jako u divokých prasat. K jedné skupině prasnic se obvykle přidá více kanců a dochází k bojům o samice spojené s agresivním chováním. Kanci se o sebe opírají trupy, krouží kolem sebe a snaží se druhého zasáhnout špičáky v oblasti krku, uší a končetin. Často jsou po bojích na kancích vidět oděrky a drobná

poranění, typicky na plecích a okolo uší, málokdy však jde o hluboké rány. Po souboji se kanec přidává k samici, která mu dává najevo, že je připravena k páření, čichá k moči těchto prasnic, aby detekoval říji. Chování před samotným pářením je velmi důležité. Kanec při setkání s vhodnou prasnicí rytmicky chrochtá, očichává ji a olizuje vulvu, postrkuje samici v bedrech a typické je silné slinění a cvakání čelistmi. K tomuto rituálu také patří postoj prasat vedle sebe buď hlavami u sebe, nebo otočení zádi k hlavě druhého.

Po této namlouvací fázi následuje vzeskok, imise (zasunutí penisu) a ejakulace, v případě prasnice přímo do dělohy. U penisu kance nedochází k erekci vlivem naplnění tkání krví, ale uvolněnímesovitého zakřivení a protáhnutím penisu do délky. K ejakulaci dochází po 3 až 20 minutách samotného páření a trvá necelou minutu. V přirozených podmínkách během říje může dojít až k 7 páření v horizontu 15 hodin. Není výjimkou, že je jedna prasnice oplodněna více kanci a může tedy dojít k tomu, že v jednom vrhumají selata odlišného otce. V případě přirozené plemenitby je třeba dbát výběru prasnic a kanců, především s ohledem na jejich vhodnou velikost a hmotnost.

Podněty, které spouští sexuální chování, jsou upevnění penisu, zvýšený tlak uvnitř pochvy, tepelné podněty nemají velký význam. Kančí sperma má velký objem s relativně nízkou koncentrací spermií. Samotný ejakulát obvykle obsahuje tři frakce, přičemž hned první obsahuje největší množství spermií. Po páření je pro gestaci vajíček nejdůležitějších prvních 10-18 dnů. V této době by prasnice měla mít klid, aby se co nejvíce vajíček zahnízdilo a vrh byl co nejvíce početný. Pokud po 21 dnech od páření nedojde k další říji, je prasnice pravděpodobně březí. K potvrzení březosti se používá několik metod, například spolehlivé sonografické vyšetření.

Reprodukce u divokých a domácích prasat zůstává v mnohem obdobná, ale u divokých protějšků se více projevuje sezónnost, delší doba březosti a méně početné vrhy. Letní anestrus způsobuje u domácích prasat až 30 % podíl nezabřezlých samic oproti běžným 10 %. Rovněž je možné, že v letních měsících není kančí sperma natolik kvalitní jako po zbytek roku. Mimo teplotní stres má svůj podíl zřejmě i délka dne.